दिनांक
2-7-20

उपशास्त्री द्वितीय वर्ष

द्वितीय अध्याय

महीधर भाष्य

दर्शपूर्णमासमन्त्राः

(1) मन्त्रः →

अदित्यै व्युन्दनमसि विष्णोः स्तुपोऽस्यूर्ण म्रदसं त्वा स्तृणामि स्वासस्थां देवेभ्यो भुवपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहा ॥

व्याख्या →

हे वेदे, त्वां स्तृणामि बर्हिषा छादयामि। किंभूतां त्वाम्? ऊर्णम्रदसमूर्णमिव मृदुतरामतिशयेन मृदु म्रदीयसी। ईयलोपश्छान्दसः। यथा इमां स्पर्शे भूमिः कम्बलादिनाच्छाद्यते काठिन्याभावाय तथा दर्भैराच्छादिता वेदिर्मृदुः स्यात्। पुनः किंभूतां त्वां? देवेभ्यः स्वासस्थां देवोपकाराय सुखेनासितुं स्थानभूतां सुखेन आसनेनासनं स्थीयते यस्यां सा स्वासस्था ताम्। स्वाहा शब्दो निपातो देवान्नदिति दानवाची। स्वाहाकारं च वषट्कारं च देवा उपजीवन्ति इति श्रुतेः। हविर्ग्रहकाले परिधिभ्यो बर्हिषद्धविः स्कन्नं तद्भुव पत्याविभ्यः। अग्नेर्भ्रातरो वषट्कार भयाद्भूमिं प्रविशेस्तद्ग्रहणाग्नि रपि पलाय्योदके प्राविशत्ततो देवैरानीय स्वाधिकारे स्थाप्यमान स्त्रभमवदधेरते भ्रातृभिर्मां परिधत्तेषां च

यज्ञभागः कल्प्यतामिति । ततस्तेऽग्नेर्भ्रातरः परिधयो जातास्तेषां च स्कन्नं हविर्भागः कृत इति कथा ॥

कात्यायनसूत्रः

(1) शेषं मूलेषूपसिञ्चत्यदित्यै व्युन्दनम् - (का० २।७।२०) — हे प्रोक्षणशेषोदक त्वमदित्यै अदित्या भूम्याः व्युन्दनमसि विशेषेण क्लेदनमसि ॥

(2) बर्हिर्विस्रंस्य पुरस्तात्प्रस्तरग्रहणं विष्णोरिति - (का० २।७।२१) इति — हे प्रस्तर दर्भ मुष्टिरूप त्वं विष्णोर्यज्ञस्य स्तुपोऽसि ।

(3) ष्टुञ् स्तुतौ शब्दसङ्घातयोः — (पा० व्या) — औणादिक प प्रत्ययः । दर्भसङ्घातरूपत्वात् केशसङ्घातरूपा शिखेव भवति ।

(4) स्कन्नमभिमृशति भुवपतये स्वाहेति - (का० २।७।२२) — एतन्मन्त्रत्रयस्याग्निकर्षः । भुवपत्यादयस्त्रयोऽग्नेर्भ्रातरः ।

॥ इति ॥

[illegible signature]

वेद विभाग

सेम | २०